

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas ciklisko sistēmisko risku novērtējums un piemērojamās pretcikliskās kapitāla rezerves normas 0% apmērā atbilstība

27.04.2021. lēmums: noteikt, ņemot vērā cikliskā sistēmiskā riska intensitāti, darījumiem ar Latvijas rezidentiem (iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem) pretcikliskās kapitāla rezerves (PKR) normu **0%** apmērā.

Pamatojums: Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK), kā par PKR normas noteikšanu atbildīgā iestāde saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu, reizi ceturksnī analizē kredītu, kas izsniegti privātajam nefinanšu sektoram, atlikuma un iekšzemes kopprodukta (IKP) attiecību un šī rādītāja novirzi no ilgtermiņa tendences, kā arī izvērtē citus papildu rādītājus, uz kuriem pamatojoties pieņem kārtējo lēmumu par PKR normas noteikšanu.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Direktīva 2019/878 ar ko Direktīvu 2013/36/ES groza attiecībā uz atbrīvotajām sabiedrībām, finanšu pārvaldītājsabiedrībām, jauktām finanšu pārvaldītājsabiedrībām, atalgojumu, uzraudzības pasākumiem un pilnvarām, kā arī kapitāla saglabāšanas pasākumiem maina kārtību, kā dalībvalstis nosaka PKR normu. Turpmāk, pēc jauno prasību transponēšanas nacionālajos tiesību aktos, norīkotās iestādes kā līdz šim reizi ceturksnī turpinās novērtēt cikliskā sistēmiskā riska intensitāti un dalībvalstī noteiktās PKR normas atbilstību, savukārt lēmumu par jaunas PKR normas noteikšanu pieņems tikai mainoties tās apmēram. Tādējādi ceturkšņos, kad izmaiņas PKR normas apmērā veikt nebūs nepieciešams, attiecīgie lēmumi vairs nebūs jāpieņem.

FKTK padomes 27.04.2021. noteikto PKR normu kredītiestādes specifiskās PKR aprēķinā izmantos, **sākot no 2022. gada 1. maija** līdz brīdim, kad FKTK padome, ņemot vērā ciklisko sistēmisko risku novērtējumu, koriģēs 0% apmērā noteikto PKR normu.

Reizi ceturksnī FKTK **turpinās publicēt cikliskā sistēmiskā riska novērtējumu** tās mājaslapā.

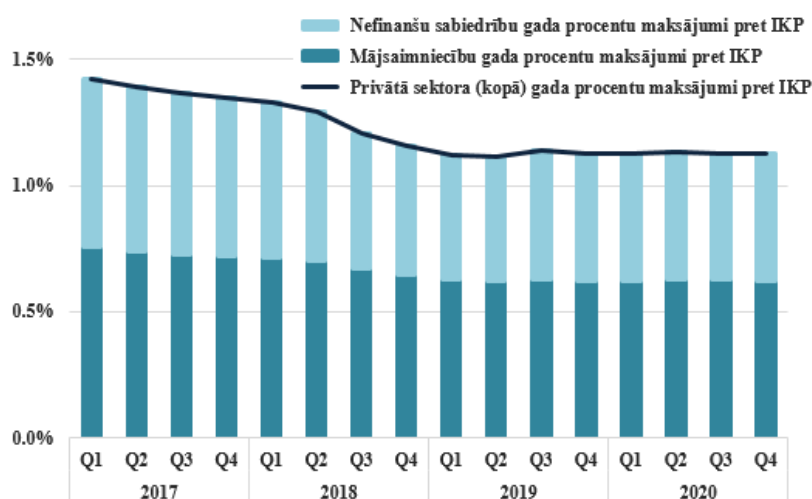
Lai lemtu par PKR normas noteikšanu, FKTK veic Latvijas finanšu cikla izmaiņu analīzi un seko līdzi koronavīrusa Covid-19 pandēmijas izraisītā globālā ekonomikas pieprasījuma– piedāvājuma šoka attīstības tendencēm. Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) informācija, tautsaimniecības lejupslīdes temps ir samazinājies – 2020. gada 2. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc sezonāli un kalendāri nekoriģētiem datiem IKP saruka par 8.9%, savukārt 3. un 4. ceturksnī attiecīgi vairs tikai par 2.8% un 1.5%. Kopumā 2020. gadā IKP, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 3.6%.

2020. gadu raksturoja augsta nenoteiktība, un vairākas nozares (viesmīlības, tūrisma, izklaides, transporta nozares, arī komerciālā nekustamā īpašuma tirgus) pandēmija skāra būtiski. Pandēmijas ierobežojumi un ilgstošā ārkārtas situācija apgrūtināja uzņēmējdarbību, kas nereti rezultējās darbības pilnīgā pārtraukšanā. Pandēmijas ietekmē būtiski saruka vairākās nozarēs strādājošo iedzīvotāju ienākumi. Ierobežojošie pasākumi būtiski samazināja iedzīvotāju iespējas tērēt gūtos ienākumus, savukārt neskaidrība un bažas par nākotni mudināja veidot uzkrājumus. Tādējādi kopējie mājsaimniecību gala patēriņa izdevumi 2020. gadā samazinājās par 10.3%.

Latvijas Banka 2021. gada martā pārskatīja IKP prognozes, 2021. gadā paredzot 3.3% IKP izaugsmi (iepriekš 2020. gada decembrī tā tika prognozēta 2.8% apmērā). Prognozes ir modelētas vēl aizvien lielas nenoteiktības apstākļos, un riski galvenokārt saistīti ar pandēmijas apkarošanas sekmēm.

PKR orientiera dati par kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences sagaidāma ilgstoši negatīva – gan izmantojot plašo – (finanšu kontu) (-28% 2020. gada 3. ceturkšņa beigās), gan šauro – (banku) (-17% 2020. gada 4. ceturkšņa beigās) kredītu definīciju¹. Latvijas iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem izsniegto kredītu un IKP attiecība turpina pakāpeniski samazināties - 2020. gada 4. ceturksnī šauri definēto kredītu un IKP attiecība saruka līdz 32%, bet plaši definētā kredītu un IKP attiecība – līdz 77% 2020. gada 3. ceturksnī.

Covid-19 pandēmijas izraisītā ekonomiskā lejupslīde ir negatīvi ietekmējusi iekšzemes kredītēšanas pieauguma tempus. Kopējā iekšzemes privātā nefinanšu kredītportfeļa atlikums 2020. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, samazinājās par 1.8%.

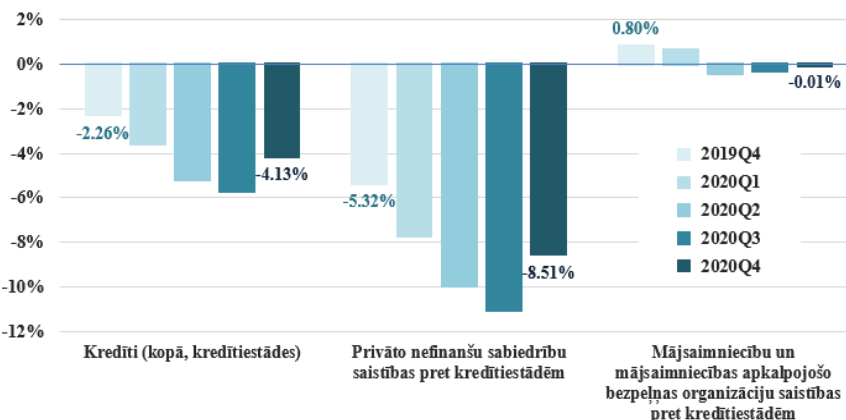
1. attēls. Iekšzemes privātā sektora parāda slogs

Nozīmīgs samazinājums novērojams arī patēriņa kredīta atlikumos, kas 2020. gada 4. ceturksnī saruka par 12.8% (gads-pret-gadu). Privātā sektora parāda slogs turpina pakāpeniski sarukt, savukārt kopējo gada procentu maksājumu attiecība pret IKP jau piekto ceturksni pēc kārtas saglabājās nemainīga – 1.1% 2020. gada 4. ceturksnī (skat. 1. attēlu), kas arī ir zemākais rādītājs kopš novērojumu sākuma 2003. gadā.

No jauna izsniegto kredītu apmērs iekšzemes mājāsaimniecībām arī pandēmijas apstākļos ir saglabājies diezgan stabils, savukārt būtiskāka ietekme ir vērojama no jauna izsniegto kredītu apmērā iekšzemes nefinanšu sabiedrībām, kas gan arī vēsturiski ir bijis svārstīgāks. Nozīmīgākais jaunās kredītēšanas kritums tika novērots 2020. gada 2. ceturksnī, savukārt 2020. gada otrajā pusgadā bija vērojama neliela atkopšanās. Pandēmijas ietekmē iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem 2020. gadā bija novērojams būtisks procentu kapitalizācijas (jo sevišķi mājāsaimniecību segmentā) un kredīta brīvdienu (vai līdzvērtīgu aizdevuma saistību korekciju) pieaugums.

¹ Papildu informācija par PKR orientiera metodoloģijā izmantoto kredītu definīciju atrodama FKTK mājaslapā – *Pretcikliskā kapitāla rezerve*. Pieejams: <https://www.fktk.lv/mediju-telpa/nozares-temati/makroprudenciala-uzraudziba/precikliska-kapitala-rezerve/precikliska-kapitala-rezerve/>

Kredītiestāžu
iekšzemes
privātajiem
nefinanšu
klientiem
izsniegtais kredītu
apjoms 2020. gada
4. ceturksnī,
salīdzinot ar
iepriekšējā gada
atbilstošo periodu,
saruka caurmērā
mazāk par
iepriekšējos
ceturkšņos

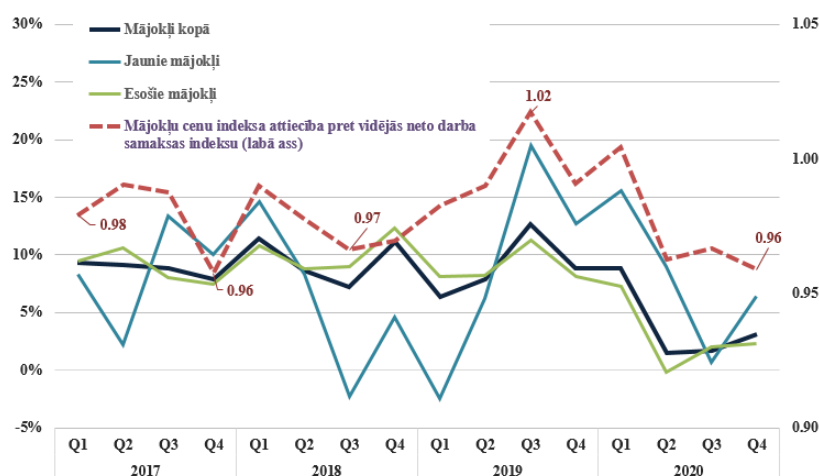

2. attēls. Kredītu (šaurā definīcija) un to komponentu ceturkšņu izmaiņas (gads-pret-gadu)

novēroto tendenci (par 4.1 %, skat. 2. attēlu). Negatīvā tendence 2020. gadā galvenokārt skaidrojama ar nozīmīgu privāto nefinanšu sabiedrību kredītportfeļa sarukumu (par 8.5% 2020. gada 4. ceturksnī (gads-pret-gadu)). Mājsaimniecību un to apkalpojošo bezpeļņas organizāciju segmenta kreditēšanas tendences, salīdzinot ar privāto nefinanšu sabiedrību segmentu, 2020. gadā kopumā izrādījās noturīgākas pret Covid-19 pandēmijas izraisīto ekonomikas pieprasījuma-piedāvājuma šoku – to saistības pret kredītiestādēm 2020. gada 4. ceturksnī samazinājās tikai par 0.01% (gads-pret-gadu). Banku iekšzemes mājsaimniecību kredītportfeļa noturību lielā mērā veicināja ar nekustamā īpašuma ķīlu nodrošināto kredītu mērens, bet stabils pieaugums (par 1% un 1.7% attiecīgi 2020. gada 3. un 4. ceturksnī (gads-pret-gadu)).

Nozīmīgu lomu kreditēšanā Latvijā arī ekonomiskās lejupslīdes apstākļos spēlē valsts atbalsta programma mājokļa iegādei. Aptuveni puse no visiem no jauna izsniegtajiem banku hipotekārajiem kredītiem ir ar valsts garantiju atbalstu. Tas atspoguļojas arī caurmērā noturīgā un mērenā hipotekārā kredītportfeļa pieaugumā – kredītu mājokļa iegādei daudzums (skaits) 4. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ir pieaudzis par 2.0 %, to apmēram (atlikums) sarūkot tikai nedaudz (par 2.0 %).

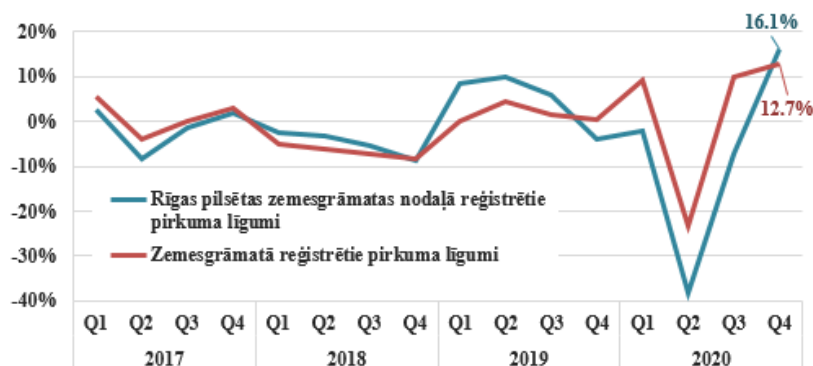
Mājokļu cenas 2020. gadā turpināja pieaugt, lai arī Covid-19 pandēmijas ietekmē cenu pieauguma temps būtiski samazinājās (skat. 3. attēlu). Saskaņā ar sākotnējā novērtējuma datiem, CSP mājokļu cenu indekss 2020. gada 4. ceturksnī, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu,

3. attēls. CSP mājokļu cenu indeksa un tā komponentu ceturkšņu pārmaiņas (gads-pret-gadu) (kreisā ass), un mājokļu cenas un ienākumu attiecība (labā ass)

palielinājās par 3.1% (3. ceturksnī – 1.7% pieaugums), esošo mājokļu cenas pieauga par 2.3% (līdzvērtīgs pieaugums 3. ceturksnī - 2.0%), savukārt būtiskāks cenu pieaugums bija vērojams jauno mājokļu cenām – 6.4% (3. ceturksnī tikai 0.7%). Joprojām saglabājas augsta mājokļu cenu un darba samaksas pieauguma tempu korelācija.

Nekustamā īpašuma tirgus 2020. gadā kopumā saglabājis noturīgs pret Covid-19 pandēmijas ietekmi. Pavasarī, uzsākoties pandēmijai un, līdz ar to, arī pirmajai ārkārtas situācijai, bija apgrūtināta darījumu veikšana un vērojama pārdevēju un pircēju piesardzība, īpaši

4. attēls. Zemesgrāmatā reģistrēto pirkuma līgumu skaita pieauguma tempa ceturkšņu pārmaiņas (gads-pret-gadu)

2020. gada 2. ceturksnī, kad zemesgrāmatā reģistrēto pirkuma līgumu skaits saruka par 23.3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (Rīgas zemesgrāmatā - pat par 38.3% (skat. 4. attēlu)). Taču pavasarī izteiktās pesimistiskās prognozes par būtisku cenu kritumu nepiepildījās un jau vasarā aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū atsākās. Pirkuma līgumu skaits būtiski pieauga gan kopumā valstī (par 12.7% 2020. gada 4. ceturksnī (gads-pret-gadu)), gan Rīgā (par 16.1%). Kā norāda eksperti, pandēmija ir aktualizējusi mājokļu pieejamības problēmas, jo sevišķi reģionos. Vēl viena tendence, kas izkristalizējusies saistībā ar daļēju strādāšanu no mājām, ir tirgū radušās pārdomas par biroju aktualitāti nākotnē. Uzņēmumi pārskata savas biroju telpu platības, atsevišķi nomnieki tās samazina vai piedāvā apakšnomu. Telpu samazināšanu gan pagaidām veic tikai salīdzinoši neliela daļa biroju nomnieku, kas 2020. gadu kopumā ir pārdzīvojuši labāk par tirdzniecības telpu nomniekiem. Pandēmija un tās ierobežojošie pasākumi ir izteikti negatīvi ietekmējuši tirdzniecības centru, kuru nomas ienākumi ir krasi kritušie, un viesnīcu, kuru noslodze ir bijusi relatīvi zema arī vasaras mēnešos, segmentos.

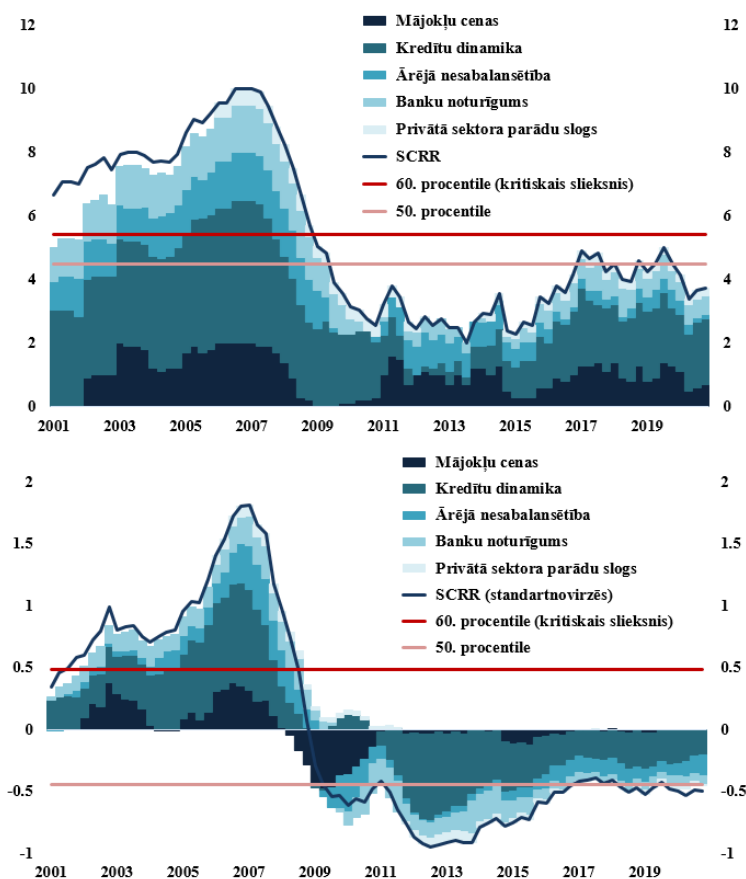
Pandēmijas ietekmē turpina samazināties arī nebanku kreditēšana – 2020. gada 4. ceturksnī iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums saruka par 6% (pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu), tostarp līzinga sabiedrībām – par 7.1%. Nozīmīgo kritumu līzinga sabiedrību kredītportfelī visbūtiskāk ietekmēja nefinanšu uzņēmumu kreditēšanas tempi (samazinājums par 13.5%), kamēr mājāsaimniecību kreditēšana samazinājās mērenāk (par 2.0%).

Kopumā, vērtējot rādītājus uz 2020. gada beigām un ņemot vērā neskaidrību par turpmākajām tautsaimniecības attīstības tendencēm 2021. gadā, ir vērojama finanšu cikla lejupvērsta tendence. Kā papildus rādītāju cikliskā sistēmiskā riska intensitātes noteikšanai var izmantot Latvijas Bankas izstrādāto² salikto cikliskā sistēmiskā riska rādītāju (SCRR), kas ļauj, ņemot

² Latvijas Banka. Finanšu stabilitātes pārskats (2020). Pieejams: https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf

vērā Latvijas finanšu sistēmas specifiku, novērtēt finanšu cikla aktuālo stāvokli. Ņemot vērā, ka SCRR vislielāko svaru piešķir tieši kreditēšanas attīstību raksturojošajiem rādītājiem, pandēmijas periodā novēroto vājo kreditēšanas tendenču ietekmē šis rādītājs šobrīd uzrāda zemu cikliskā sistēmiskā riska līmeni (skat. 5. attēlu). Rādītāja samazinājumu daļēji skaidro arī mājokļu cenu pieauguma tempa sabremzēšanās.

Raugoties kopumā, noteikto ierobežojumu Covid-19 pandēmijas mazināšanai ietekme un neskaidrība par pandēmijas turpmāku izplatību atspoguļojas vājā kreditēšanas izaugsmes tempā un citu finanšu ciklu raksturojošo rādītāju kritumā. Tādējādi, pašreizējos apstākļos nav pamata PKR normas palielināšanai un tā tiek saglabāta 0% līmenī.

5. attēls. SCRR un to noteicošo komponentu devums (1. grafiks punktos, 2. grafiks – standartnovirzes)

FKTK sadarbībā ar Latvijas Banku turpinās ik ceturksni analizēt būtiskos rādītājus un vērtēt ciklisko sistēmisko risku līmeni un PKR normas atbilstību.